İDİL

AĞIR ZEYBEK MÜZİKLERİNDE YORUM VE TEMSİLİYET FARKLILIKLARI: BAĞLAMA UYARLAMALARINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ[1]

Durmuş Ali ÖZTÜRK
Arş Gör. Dr., Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, ozturkdurmusali92@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8051-8525

Mehmet ŞİMŞEK
Öğr. Gör. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı mehmetsimsekmusic@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6504-8273

Öztürk, Durmuş Ali ve Şimşek, Mehmet. "Ağır Zeybek Müziklerinde Yorum ve Temsiliyet Farklılıkları: Bağlama Uyarlamalarına Eleştirel Bir Bakış". idil, 119 (2025/4): s. 634–652. doi: 10.7816/idil-14-119-06

ÖZ

Anadolu'nun köklü müzik geleneklerinden biri olan zeybekler, kahramanlık ve hürriyet gibi toplumsal değerlerin sembolü olarak kültürel bir zihniyeti yansıtır. Özellikle Aydın yöresinde ağır tempolu icra biçimiyle öne çıkan ağır zeybekler, davul-zurna eşliği ve dans figürleriyle bütünleşmiş bir açık alan müziği niteliği taşır. Mahalli icracıların kişisel yorumları, bu geleneğin çeşitlenerek günümüze ulaşmasını sağlamıştır. Talip Özkan, Yılmaz İpek gibi bağlama geleneğinin başat icracıları aracılığıyla ağır zeybekler bağlama repertuvarına taşınmış, ancak uyarlamalar çoğunlukla ezgi merkezli kalmış; davulun usûl yapısı ve dansın karakteristik duraklamaları ihmal edilmiştir. Bu durum, bağlamadaki yorumların, ağır zeybeklerin müzikal ve köklü kültür yapısına kıyasla önemli temsil ve üslup farklılıkları göstermesine neden olmaktadır. Dolayısıyla; çalışmanın amacı; ağır zeybeklerin davul-zurna geleneğindeki icra özellikleri ile bağlamadaki uyarlamalarını karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi, farklılıkları ortaya koymayı ve bu bağlamda yorum/kimlik sorununu tartışmaktır. Çalışma kapsamında, Aydın yöresine ait Kadıoğlu Zeybeği, Kocaarap Zeybeği ve Yağmur Yağdı Zeybeği eserlerinin hem geleneksel davul-zurna icraları hem de bağlama uyarlamaları analiz edilmiştir. Analizlerde, hem bağlamada ön plana çıkan önemli icracıların icraları hem de yöredeki mahalli davul-zurna ustalarının kayıtları kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağır Zeybek, Bağlama, Davul, Zurna, İcra

Makale Bilgisi:
Geliş: 27 Mart 2025 *Düzeltme: 13 Mayıs 2025* *Kabul: 16 Temmuz 2025*

© 2025 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

[1] Bu makale, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi Müzik ve Güzel Sanatlar Enstitüsü, Çalgı Eğitimi Anasanat Dalı Müzikte İcra Sanatta Yeterlik Programında, ikinci yazarın danışmanlığında, birinci yazarın sanatta yeterlik tezinden üretilmiştir.

Giriş

Anadolu'nun yerel müzik gelenekleri içerisinde özel bir konuma sahip olan zeybekler, kahramanlık, onur, mertlik ve hürriyet gibi toplumsal değerlerin içselleştirildiği kültürel bir zihniyetin yansımasıdır (Öztürk, 2006). Bu müzik formu yalnızca melodik yapısıyla değil, icra biçimleri, ritüelleri ve dans figürleriyle de geleneksel müzik anlayışını yaşatan köklü bir kültürün temsilcisidir. Zeybek geleneğinin merkezî bölgesi olarak öne çıkan Aydın ili ve çevresinde özellikle "ağır" tempolu icra biçimi dikkat çekmekte; bu yönüyle ağır zeybekler icra karakterleri bakımından ayrıntılı bir incelemeyi hak eden bir yapı sergilemektedir. Söz konusu yörede zeybek müziği, davul-zurna takım çalgılarının eşliği ve geleneksel dans figürleriyle bütünleşerek açık alan müziği niteliği taşımaktadır. Aydın yöresinde diğer bölgelere kıyasla belirgin müzikal farklılıklarla icra edilen ağır zeybekler, mahalli icracıların kişisel yorumlarıyla da çeşitlenmiş ve böylece özgün, köklü bir müziksel değer olarak günümüze ulaşmıştır.

Bağlama icrası geleneğinde ağır zeybek ezgileri, Talip Özkan, Yılmaz İpek gibi önemli bağlama üstadlarının repertuvar ve icraları aracılığıyla dikkat çekmiş; bu sanatçılar, zeybek formunun bağlama çalgısında da icra edilebileceğini ortaya koyan öncü isimler olmuştur. Geçmişte ağır zeybek ezgilerinin bağlamada aktarımı, çoğunlukla icracıların bireysel yorumları ve doğaçlama yaklaşımları doğrultusunda şekillenmiş, bu geleneğin günümüzde de gelecek kuşak icracılar tarafından sürdürüldüğü görülmüştür. Ancak, "zeybek icrası" kavramının geniş bir çerçevede kullanılması; tezene kalıpları, dokuz zamanlı yapı temelinde sınırlandırılmış icra anlayışlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, bağlamadaki uyarlamaların daha çok ezgi merkezli bir yaklaşımla şekillendiği, asma davulun belirleyici usul yapısının ve dansın karakteristik yapısının göz ardı edildiği dikkati çekmektedir. Ayrıca dans çevresinde oluşan duraklamaların bağlama icralarında büyük ölçüde bireysel performanslara dayalı ve icracının tercihleri doğrultusunda biçimlendiğini göstermektedir. Buna karşılık, yöredeki mahalli kaynaklar üzerinden karşılaştırmalı yapılacak müzikal analizler, ağır zeybek müziğinin dans ve çalgı icracıları arasında sanıldığından çok daha farklı bir yapıya sahip olduğunu ve yerel icra prensiplerine sıkı sıkıya bağlı biçimde geliştiğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma; ağır zeybeklerin geleneksel dans ve davul-zurna icrasındaki otantik yapı ile bağlama uyarlamalarındaki bireysel icra biçimleri arasındaki farklılık ve bunun yarattığı yorum/kimlik sorunu üzerine odaklanmaktadır. Çalışma kapsamında, bağlamada icra edilen ağır zeybekler, gelenekteki icra örnekleriyle karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Söz konusu analizler, hem bağlama icrasında ön plana çıkmış icracılar hem de yörenin ağır zeybek müzik kültürüne hâkim, usta icracı konumundaki kişiler temel alınarak sınırlandırılacak ve değerlendirmeler bu çerçevede yapılacaktır. Analizlerde kullanılan kayıtlar, YouTube sosyal medya platformu üzerinde erişime açık icralardan alınmıştır.

1. Ağır Zeybek Müziklerine Kültürel Bakış

Aydın ve çevresine özgü müzik gelenekleri arasında önemli bir yere sahip olan "ağır zeybek", karakteristik ezgileri ve dans figürleriyle öne çıkan bir türdür. Sosyo-tarihsel bağlamda "kahramanlık" olgusunu sembolik düzeyde yansıtan bu tür, geleneksel olarak erkekler tarafından solo biçimde icra edilmekte ve davul-zurna ikilisi tarafından eşlik edilmektedir. Mirzaoğlu'nun (2000, s. 281) Aydınlı efelerden aktardığı bilgilere göre, ağır zeybeklerin geçmişten günümüze tek başına oynandığı, uzun soluklu ve doğaçlama bir icra anlayışına sahip olduğu ifade edilmektedir. Benzer şekilde, Aydın (2011, s. 24) da günümüzde dansın solo karakterini koruduğunu, davul-zurna takımının eşlik etmeye devam ettiğini ve doğaçlamanın icrada belirleyici bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Acet (2019, s. 13), ağır zeybek müziklerinin günümüzde düğün, sünnet ve asker uğurlama gibi yöresel gelenekler içinde varlığını sürdürdüğünü söyler. Aydın (2011, s. 25) ise bu etkinliklerde geleneksel kıyafetlerin yerini çoğunlukla gündelik giysilerin aldığını; ancak zeybek havalarında eşkıyalığı simgeleyen figürlerin hâlen korunduğunu vurgular. Kültürel değişimlere rağmen ağır zeybekler, bölgede yaşatılmaya devam eden bir müzik geleneği olarak varlığını sürdürmektedir.

Aydın yöresine özgü zeybek müziğinin temel icra çalgılarını davul ve zurna oluşturur. Halk arasında "milli takım çalgısı" olarak adlandırılan bu topluluk, bir asma davul ile biri kaba zurna, diğeri dem zurna olmak üzere üç ana çalgıdan meydana gelmektedir (Halat, 1999; akt. Mirzaoğlu, 2000, s. 293). Kaba zurna ezgiyi seslendirirken, dem zurna aynı sesi sürekli tutarak melodik yapıya karşıt bir tını oluşturur ve bu durum zeybek müziğine karakteristik bir renk kazandırır. Davul ise ritmi belirlemesinin yanı sıra, danstan kaynaklanan yapısal vurgulara eşlik ederek icraya bütünlük katar. Böylece ritmik, melodik ve dans unsurları

arasında güçlü bir uyum ortaya çıkar.

Asma davul, Anadolu müziklerinde özellikle zurna eşliğinde gerçekleştirilen icraların temel ritmik dayanağını oluşturmaktadır. Zurna melodik yapının taşıyıcısı olurken, davul bu yapıyı destekleyerek bütünler ve icraya coşku kazandırır. Dolayısıyla davul-zurna birlikteliği yalnızca seslerin birleşiminden ibaret olmayıp, kültürel ve işlevsel bir tamamlayıcılık niteliği taşır. Asma davul icracılığı genellikle kaba zurna çalmayan ya da bu çalgıda yeterli yetkinlik göstermeyen çocuklar arasından seçilen bireylerce sürdürülmektedir (Aydın, 2011, s. 89). Zurna eğitiminde görülen belirgin aşamalar davul icrasında aynı kesinlikte bulunmamakla birlikte, başarılı bir icra için yetenek, ilgi ve süreklilik esastır. Nitekim Öztürk (2006, s. 143-144), sağlam işitme, güçlü ritim duygusu ve zurnacının icrasını dikkatle takip etmenin davul icrasında zorunlu nitelikler olduğunu vurgulamaktadır. Davulcu yalnızca ritmik destek sağlamakla kalmayıp, ezginin yapısal özelliklerini doğru yorumlamakla da yükümlüdür. Özellikle ağır zeybeklerde görülen duraksama ve geçişlerin yönetilebilmesi için ritim kalıplarında esneklik büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda davulcular, öğrenim süreçlerinde zeybek ezgilerine karşılık gelen usûl kalıplarını edinerek bir repertuvar oluşturmakta, icra sırasında ise bu repertuvardan ezginin yapısına uygun kalıpları seçmektedirler.

Yörede kullanılan kaba zurnalar, uzun gövde ve geniş çaplı yapılarıyla karakteristik olarak pes ve kalın bir tını üretir (Kastelli, 2014, s. 30). Zurna icrasında genellikle iki icracı bulunur: "usta" (mehter) melodiyi çalarken, "çırak" (demci) karar sesinde sürekli dem tutar. Bu uygulama, melodiyi icra eden ustanın tonunu sabitleyerek dengesizliği önler ve icranın bütünlüğünü korur (Aydın, 2011, s. 45).

Aydın yöresi zurna icrasının öne çıkan teknik özelliklerinden biri, yedi parmak pozisyonunun doğal majör dizi temeline dayanmasına karşın, icracıların bu yapıyı aşarak mikrotonal sesler ve farklı dizi seçenekleriyle melodiyi zenginleştirmeleridir. Geleneksel eğitimde sabit bir dizi olarak görülebilecek bu yapı, Aydınlı zurnacılar tarafından perde kaydırmaları, boğumlu parmak kullanımı ve geçiş teknikleri aracılığıyla dönüştürülerek makam karakterine yaklaşan melodik varyasyonlar üretmektedir. (Öztürk, 2025, s. 23).

Aydın yöresine ait zurna icralarında ezginin ses alanı, karar perdesinin belirlenmesinde temel ölçüt olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, zurna icrasındaki karar perdesinin eserin yapısal özelliklerine bağlı olarak esnek biçimde belirlendiğini göstermektedir (Emre, 2024, s. 109). Ayrıca icracılar, çalgının yapısal esnekliğinden yararlanarak geniş bir transpozisyon yelpazesi içinde performans sergileyebilmektedir. Yalnızca yedinci parmak pozisyonunda değil, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı pozisyonlarda da çok sayıda zeybek ezgisini icra etmektedir. Dolayısıyla kaba zurna üzerinde istenilen herhangi bir perdenin karar sesi olarak seçilmesi mümkün olmakta, bu esneklik de farklı dizilere uygun parmak pozisyonlarının geliştirilmesine olanak sağlamaktadır (Öztürk, 2025, s. 25).

2. Yorum: İcracı, Kimlik, ve Temsiliyet

Geleneksel Türk halk müziğinde, hem çalgısal hem de sözel olarak icra edilen zeybek türündeki eserler, repertuvar içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu müzik geleneğinde bağlama, özellikle Cumhuriyet'in ilanından sonra kurumlar bazında oluşturulan topluluklarda en yaygın olarak kullanılan çalgı hâline gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi olarak kurumsallaşan ilk halk müziği topluluğu olan Yurttan Sesler topluluğunda da bağlama, öncelikli ve temel çalgı olarak tercih edilmiştir (Ersoy, 2014, s. 939).

Yurttan Sesler geleneği içerisinde bağlama icrasında mızrap vuruşlarının çeşitlenmesiyle birlikte, farklı vuruş kalıplarını tanımlama ihtiyacı doğmuş ve bunun için "tavır" kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bu terim, başlangıçta geniş ve genel bir anlam taşırken, kısa süre içinde özellikle bağlamanın mızrap kalıplarına özgü bir ifade olarak yerleşmiştir. Zamanla bazı tavırlar, yörelere ve ezgi türlerine karakteristik özellik kazandırmış ve Konya, Kayseri, Yozgat, Trakya gibi yöre isimleriyle birlikte anılır hâle gelmiştir. Ancak halk arasında yaygın olmayan bu kullanım, çoğunlukla şehirli ve radyodan müzik öğrenmiş sanatçılar tarafından üretilmiştir. Bu bağlamda, radyo icralarında güçlü vuruşlar duyulsa da ezginin nüansları, kalabalık düzen ve süre çatışmaları nedeniyle büyük ölçüde kaybolmaktadır (Parlak, 2016, s. 222).

Resmî otantisite çerçevesinde yöresel tezene tavırları, genellikle belirli temel tezene kalıplarının ezginin yapısına göre uygulanması ile sınırlıdır. Bu bağlamda tavırlı icra, hem repertuvar bilgisini hem de uyarlama becerisini gerektiren yaratıcı bir süreç olarak değerlendirilebilir. Elbette, icracıların yorum yapma ve yaratıcılık imkânları belirli ölçüde sınırlıdır (Markoff, 1986, s. 120). Bu süreçte özellikle radyo icracıları, resmî otantisiteyi kendi becerileri doğrultusunda yeniden inşa etmiş ve bu uygulamada ustalaşmışlardır. Her icracı, belirli bir tavrın uygulanmasında öne çıkmış; zamanla bazı tavırlar belirli icracılarla özdeşleşmiştir.

Zeybek tavrının Talip Özkan, Özay Gönlüm, Yılmaz İpek gibi bağlama icracılarına atfedilmesi bu sebepledir. Dolayısıyla yerel ezgilerin topluluk içinde yeniden yorumlanmasında, öncelikle o yöreyi iyi bilen icracının uygulama biçimi esas alınmış ve pratikte icrada ortak bir anlayış geliştirilmiştir (Şimşek, 2024, s.215).

Bu bağlamda, çalışmanın odak noktasını, bağlama icrasında zeybek tavrıyla özdeşleşmiş ve onların ekolünden gitmiş önemli icracıların yorumları oluşturmaktadır. Söz konusu icracılar, alanında ve üsluplarında uzmanlaşmış virtüöz kimlikleriyle birlikte, zeybek icralarının bağlama repertuvarında nasıl yeniden inşa edildiğini göstermeleri bakımından da dikkate değerdir. Bu incelemede özellikle Aydın yöresi ağır zeybekleri ile sınırlı bir perspektif tercih edilmekte; böylece bağlamada icra edilen versiyonların, yöredeki davul zurna ve dans merkezli icralarla hangi yönlerden benzerlik gösterdiği, hangi açılardan farklılaştığı tartışmaya açılmaktadır. İcracıların bireysel tercihleri, kullandıkları düzenler, tezene teknikleri ve yorum anlayışları, söz konusu ağır zeybeklerin melodik ve ritmik karakterini dönüştürmekte; bu dönüşüm ise kimi zaman geleneksel müzikteki temel unsurların önemli ölçüde değişime uğramasını beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla yapılacak çözümlemeler, bağlama uyarlamalarının otantiklik, icra tavrı ve müzikal kimlik bakımından ortaya çıkardığı sorunları görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma kapsamında analizler, Aydın yöresine ait üç ağır zeybek ezgisiyle sınırlandırılmıştır: Kadıoğlu Zeybeği, Kocaarap Zeybeği ve Yağmur Yağdı Zeybeği. Söz konusu eserlerin hem bağlama icraları hem de geleneksel davul–zurna kayıtları, YouTube video paylaşım platformunda yer alan kaynaklardan elde edilmiştir. Bağlama yorumları çerçevesinde Talip Özkan, Yılmaz İpek, Arif Sağ, Erdal Erzincan, Erol Parlak, Çetin Akdeniz, Fikret Döğücü gibi farklı dönemlerin önde gelen icracılarının performansları incelenmiş; böylece zeybek icralarına yönelik bireysel yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Geleneksel icra örnekleri ise Aydın yöresinin tanınmış davul–zurna ustaları Hüseyin Doğan, Saadettin Doğan, Doğan Zentur, Basri Eğriboyun ve Tibet Var'ın kayıtlarından seçilmiştir. Bu doğrultuda, üç eser üzerinden bağlama ve davul–zurna icraları karşılaştırmalı bir analiz temelinde değerlendirilmiş; müzikal malzemeler bakımından ortaya çıkan benzerlikler ve farklılıklar tartışılmıştır.

3.1. Kadıoğlu Zeybeği

Analize konu olan ağır zeybek müziği, TRT Türk Halk Müziği Repertuvarı'nda 558 numara ile kayıtlı Kadıoğlu Zeybeği'dir. Repertuvar kayıtlarında müziğin yöresi Aydın, derleyeni Talip Özkan, kaynak kişisi Yöre Ekibi, notaya alanı ise Nihat Kaya olarak belirtilmektedir. Yöre Ekibi olarak adlandırılan kaynak kişi bölümünde herhangi bir isim ya da çalgı bilgisi bulunmamaktadır.

Davul-zurna ile icra edilen ağır zeybeklerde, asma davulun çaldığı usûl kalıpları belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu kalıplar, geleneksel müzik pratiğinde ortak bir mutabakatla şekillenmiş ve icralarda standartlaşmıştır (Öztürk, 2006, s. 179-180). Dansla uyum açısından duraklamalı pasajlar, ağır zeybek müziklerinin en önemli karakteristiklerinden biridir. "Ayağa çalma metodu" sayesinde icracı, dansçının tempo, vurgu ve duraklamalarına bireysel yorumlarla uyum sağlayabilmektedir (Ödemiş, 2011, s. 391; akt. Öztürk, 2025, s. 52-53). Doğan Zentur ve Saadettin Doğan örneklerinde görüldüğü üzere fermatalar, motiflerin akışına bağlı olarak kısa (şekil) ve normal (şekil) olmak üzere sınıflandırılmıştır. Asma davulun icra ettiği usûl kalıpları transkripsiyona aynen aktarılmış, melizmatik şekilde ilerleyen sık melodik kalıplar, vibrato, glissando, staccato işaretleri ve süsleme notaları aynı titizlikle transkribe alınmıştır.

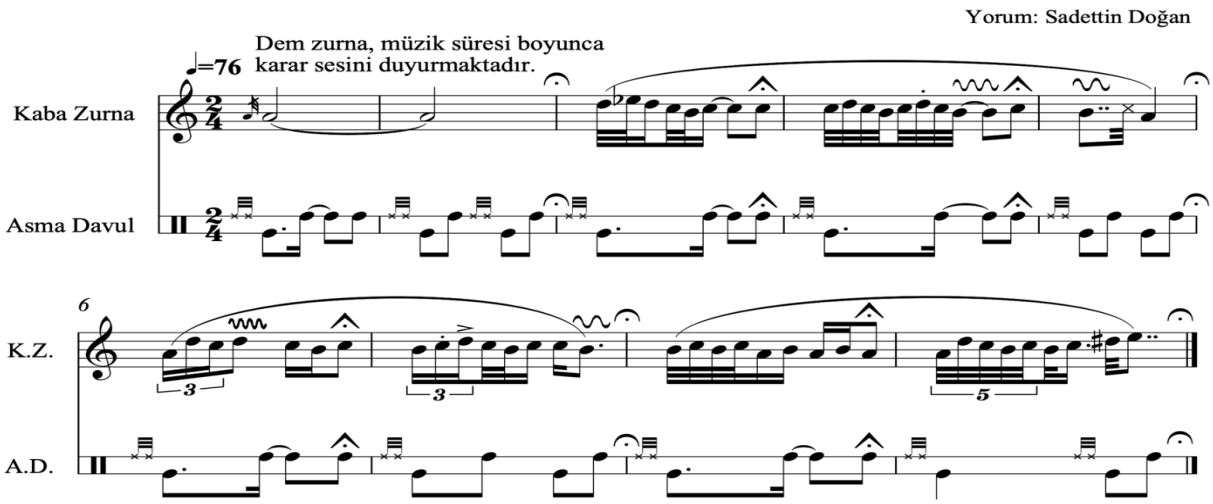

Şekil 3.1 Saadettin Doğan - Kadıoğlu Zeybeği icrası

Şekil 3.2 Doğan Zentur - Kadıoğlu Zeybeği icrası

Bağlama analizinde yararlanılan ilk icra kaynağı, YouTube sosyal medya platformunda yer alan Talip Özkan'ın görüntülü video kaydı üzerinden gerçekleştirilmiştir.[2] İcrada uzun saplı bağlama kullanan Özkan, akort türü "fidayda" düzeni olup, alttan üste doğru "la-re-re" şeklindedir. Melodik icrada özellikle trill kullanımı dikkat çekmektedir.

İcra, 01:26'dan itibaren makam seyrini hazırlayan bir açış bölümüyle başlamaktadır. Süreç içerisinde

[2] Talip Özkan - Kadıoğlu Zeybeği icrası, Erişim: https://youtu.be/krsePEPIT3k?si=P0FjlbQD0cP21c8Q

ilerleyen seyrin makam dizileri arasında gezinmesi dikkati çekmektedir. Geleneksel icralarda sık ve sistematik biçimde gözlemlenen duraklamalar, eserin başlangıcında giriş hissiyatı yaratmak amacıyla fermata kullanımlarıyla kendini göstermekte; ancak ikinci dönüşten itibaren bu fermata uygulamaları büyük ölçüde ortadan kalkmaktadır. İcrada, davul icralarında rastlanan "ikileme" yapısına benzer bir yaklaşımın burada da görüldüğü anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, geleneksel davul-zurna müziğinde yerleşmiş olan standart kalıpların bu icrada bulunmadığı; aksine icracının bireysel yorumuna dayalı bir yapı geliştirdiği söylenebilir.

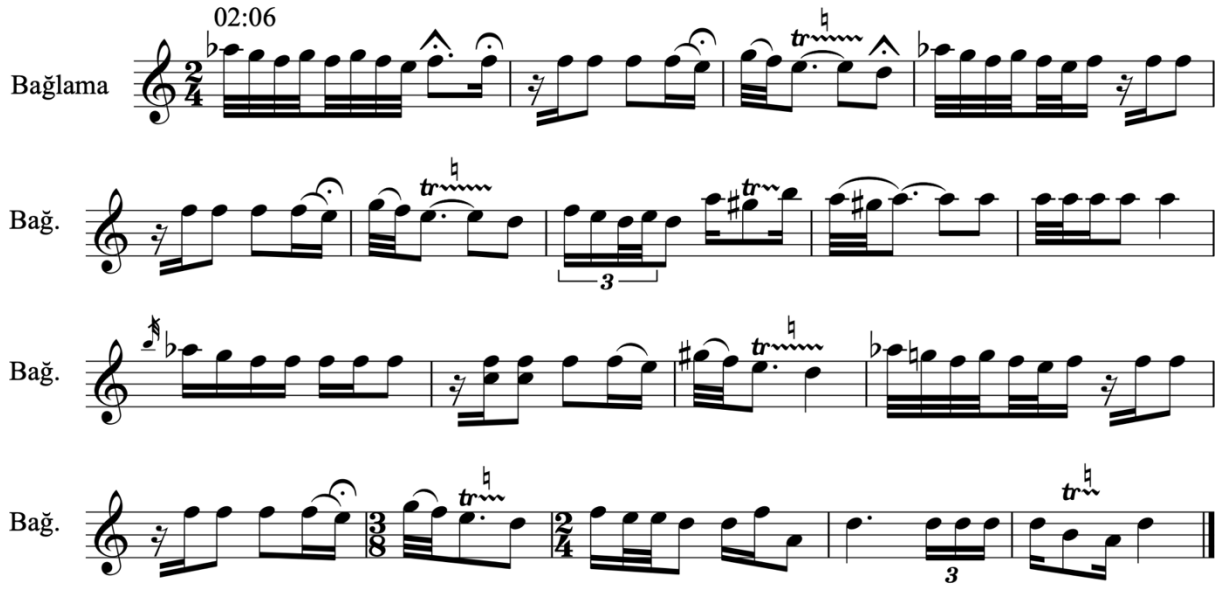

Şekil 3.3 Talip Özkan - Kadıoğlu Zeybeği icrasından bir bölüm

Dolayısıyla Özkan'ın icrası, gelenek müzik kültürü içerisindeki dans uyumu ve ona göre şekillenen ezgi ve usûl yapılarından çok, icracının kendi tasarladığı bireysel bir çerçevede ilerlemektedir. Bu durum, bağlama uyarlamalarında da karşılaşılan temel sorunlardan birini ortaya koymaktadır: Geleneksel ağır zeybek icrasına özgü ritmik ve süre yapılarının tam olarak korunamaması ve bireysel yorumların ön plana çıkması. Oysa geleneksel müzik kültüründe, dans ile müzik arasındaki uyum yıllar içerisinde bütünleşmiş bir form üretmiştir. Bu bağlamda Talip Özkan'ın icrası, her ne kadar belirli ölçüde geleneksel unsurları yansıtsa da, esasen kişisel icra estetiğini öne çıkaran bireysel odaklı bir yorum olarak değerlendirilebilir.

Bağlama analizinde yararlanılan ikinci icra kaynağı, Çetin Akdeniz'in albüm kaydına ait olup YouTube sosyal medya platformunda yayınlanan video üzerinden temin edilmiştir.[3] İcrada uzun saplı bağlama kullanan Özkan, akort türü "fidayda" düzeni olup, alttan üste doğru "la-re-re" şeklindedir. Akdeniz'in icrasında, stüdyo müzisyenliğinden gelen deneyimin etkisiyle teknik açıdan yüksek bir hassasiyet, temiz bir tını arayışı ve icracının ajilitesini (hız ve çeviklik) öne çıkaran bir yaklaşım dikkat çekmektedir. Melodik yapı içerisinde, Talip Özkan'ın aynı zeybek icrasında gördüğümüz trill süslemelerinin öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca icranın arka planında asma davul eşliği de yer almaktadır.

[3] Çetin Akdeniz - Kadıoğlu Zeybeği İcrası, Erişim: https://youtu.be/q8zrWH-6g08?si=Fcd8yXr95wiS3yg9

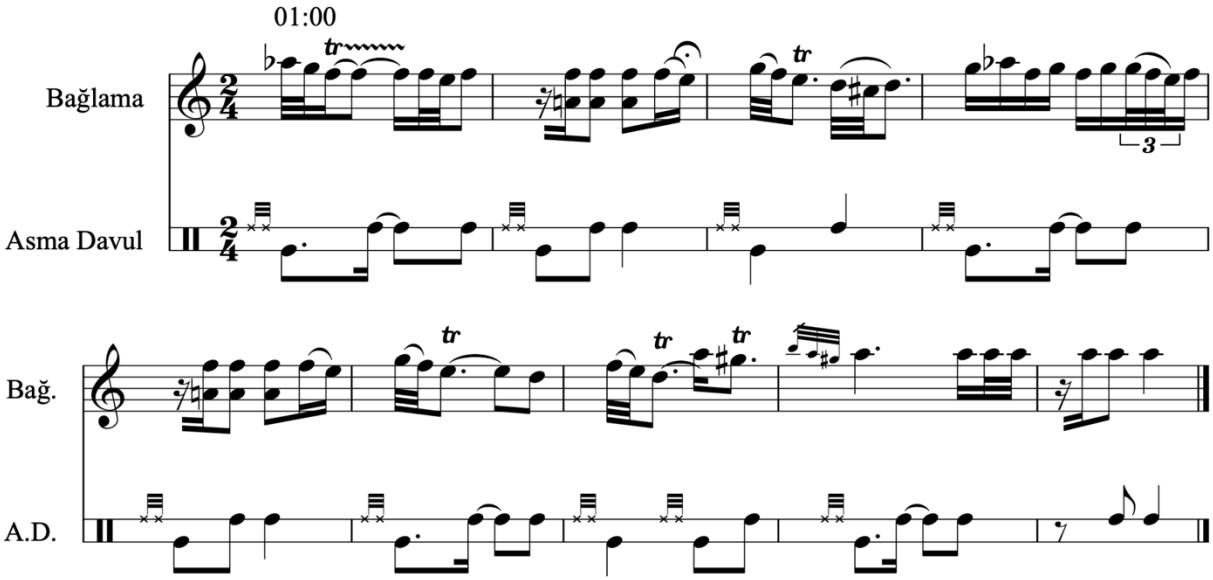

Şekil 3.4 Çetin Akdeniz - Kadıoğlu Zeybeği icrasından bir bölüm

İcra ilk olarak makam seyrini hazırlayan bir açış bölümüyle başlamaktadır. Geleneksel icralarda sık ve sistematik biçimde gözlemlenen duraklamalar, müzik boyunca görülmemektedir. Asma davul icrası sade usûl kalıplarıyla sürdürülmekle birlikte, melodik akışa göre yapılan tercihler gelenekte görülen anlayışla örtüşmemektedir. Geleneksel icra pratiğinde ise, neredeyse ortak bir mutabakatla benimsenmiş usûl kalıpları söz konusudur. Akdeniz, bağlama tekniklerindeki virtüözitesi ve kendine özgü icra tarzıyla öne çıkmakta; ancak bu yaklaşım, ağır zeybeklerin geleneksel icra yapısında belirleyici olan ritmik süreklilik ve dansa eşlik eden yapısal uyumun tam olarak korunamamasına yol açmaktadır. Bu nedenle Akdeniz'in icrası da, Özkan örneğinde olduğu gibi, geleneksel formdan ziyade bireysel estetik tercihlerle şekillenen bir yorum niteliği taşımaktadır.

Bağlama analizinde yararlanılan üçüncü icra kaynağı, Zeki Adsız'ın albüm kaydına ait olup YouTube sosyal medya platformunda yayınlanan video üzerinden temin edilmiştir.[4] İcrada uzun saplı bağlama kullanan Özkan, akort türü "fidayda" düzeni olup, alttan üste doğru "la-re-re" şeklindedir. Melodik yapıda, Adsız'ın icralarına özgü bir özellik olarak, telin kıstırılmasıyla iki ses arasında oluşturulan yoğun tremolo kullanımı dikkat çekmektedir. Ayrıca icranın arka planında, dem zurnanın işlevini andıran bir anlayışla, bağlamada tremolo tekniğiyle gerçekleştirilen dem icrası ile birlikte asma davul eşliği de yer almaktadır.

[4] Zeki Adsız - Kadıoğlu Zeybeği icrası, Erişim: https://www.youtube.com/watch?v=jXkKGI64FjQ

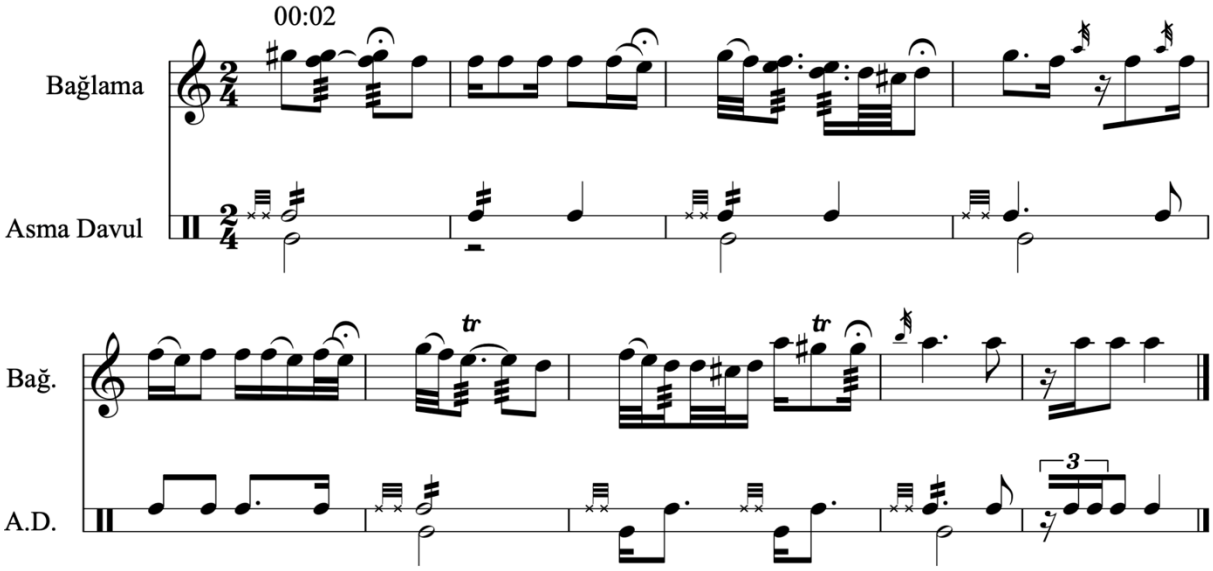

Şekil 3.5 Zeki Adsız - Kadıoğlu Zeybeği icrasından bir bölüm

Asma davul icrasında, gelenekte görülen asma davul usûl kalıpları bulunmamaktadır. Ritmik yapı, bağlamada icra edilen melodinin tartımlarını birebir takip eden bir anlayışla kurgulandığı görülmektedir. Özellikle bağlamada sık gördüğümüz tremolo kalıplarına paralel olarak, davulun icrasında da aynı şekilde tremolo tekniğinin yoğun ve tekrarlayan biçimde kullanıldığı; adeta uzun hava eşliğini andıran bir yaklaşım sergilendiği görülmektedir. Duraklamalar, geleneksel ağır zeybek icrasındaki dans ve müzik uyumuyla örtüşmemekte; zaman anlayışı açısından da gelenekle mesafeli bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Gelenekte daha ölçülü ve doğal bir biçimde görülen tempo esneklikleri (rubato), Zeki Adsız'ın icrasında oldukça abartılı bir şekilde uygulanmakta; bu durum, icranın geleneksel ağır zeybek tavrından uzaklaşmasına yol açmaktadır.

3.2. Kocaarap Zeybeği

Analize konu olan ağır zeybek müziği, TRT Türk Halk Müziği Repertuvarı arşivlerinde 127 numara ile kayıtlı Koca Arap Zeybeği'dir. Repertuvar kayıtlarında müziğin yöresi Aydın, derleyeni Muzaffer Sarısözen, kaynak kişileri Hüseyin Doğan, Ahmet Eğriboyun ve Muharrem Gökbel notaya alanı ise yine Muzaffer Sarısözen olarak belirtilmektedir. TRT repertuvar kayıtlarında kaynak kişilerin üç isimle açıkça belirtilmiş olması, icrayı aktaran kişilerin adlarının net biçimde kaydedildiğini göstermektedir. Kaynak kişilerden Hüseyin Doğan'ın Aydın yöresinde önde gelen zurna icracılarından biri olarak tanınması, eserin davul-zurna icracılarından derlendiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, TRT repertuvar kayıtlarında kaynak kişilerin hangi çalgıları icra ettiklerine dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Araştırmalar sonucunda yalnızca Hüseyin Doğan'ın kimliği belirlenebildiği için, eserin davul-zurna ekibinden derlendiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Hüseyin Doğan'ın Kocaarap Zeybeği icrasında da asma davulun çaldığı usûl kalıpları belirleyici bir rol üstlenmektedir.[5] Geçmişten günümüze gelenek silsilesi içinde gelmiş bu kalıpların yapılan icralarda standart hale aldığını Basri Eğriboyun'un icra kaydında da görmekteyiz.[6] Dansla uyum açısından duraklamalı pasajlar, motiflerin akışına bağlı olarak kısa (şekil) ve normal (şekil) olmak üzere sınıflandırılmıştır. Asma davulun icra ettiği usûl kalıpları transkripsiyona aynen aktarılmış, melizmatik şekilde ilerleyen sık melodik kalıplar, vibrato, glissando, staccato işaretleri ve süsleme notaları aynı titizlikle transkribe alınmıştır.

[5] Hüseyin Doğan - Kocaarap Zeybeği icrası, Erişim: https://www.repertukul.com/KOCAARAP-ZEYBEGI-127
[6] Basri Eğriboyun - Kocaarap Zeybeği icrası, Erişim: https://youtu.be/nDDZ2dQzj0c?si=Js5nNTu_zhEybAzQ

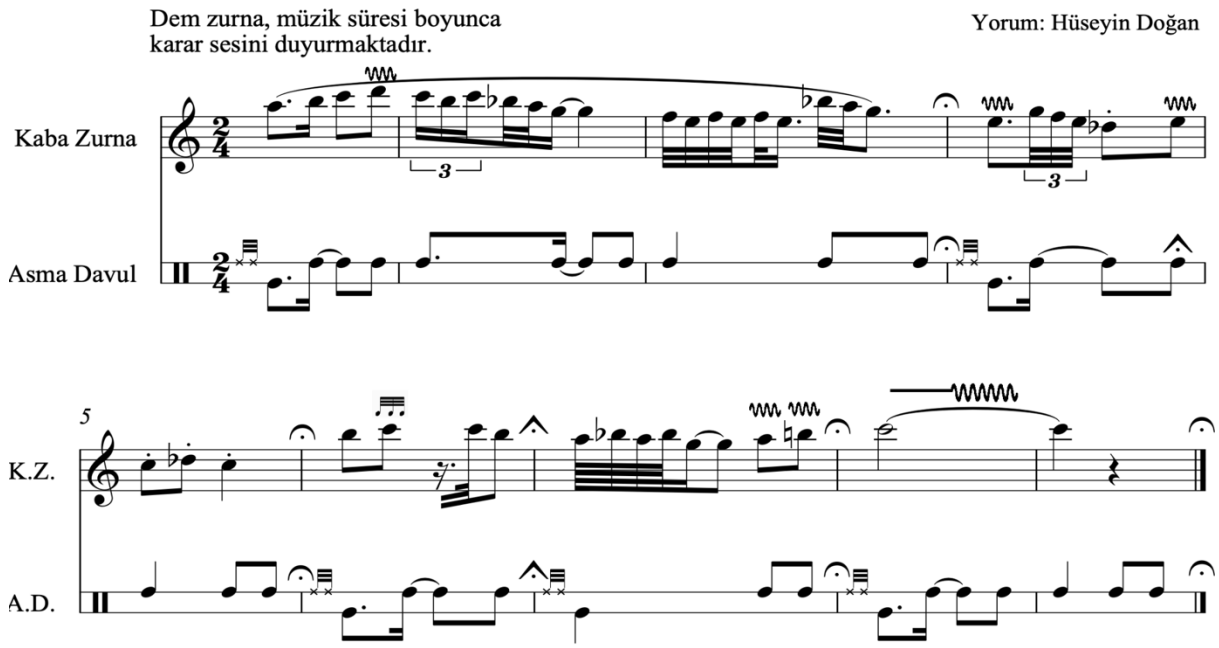

Şekil 3.6 Hüseyin Doğan - Kocaarap Zeybeği icrasından bir bölüm

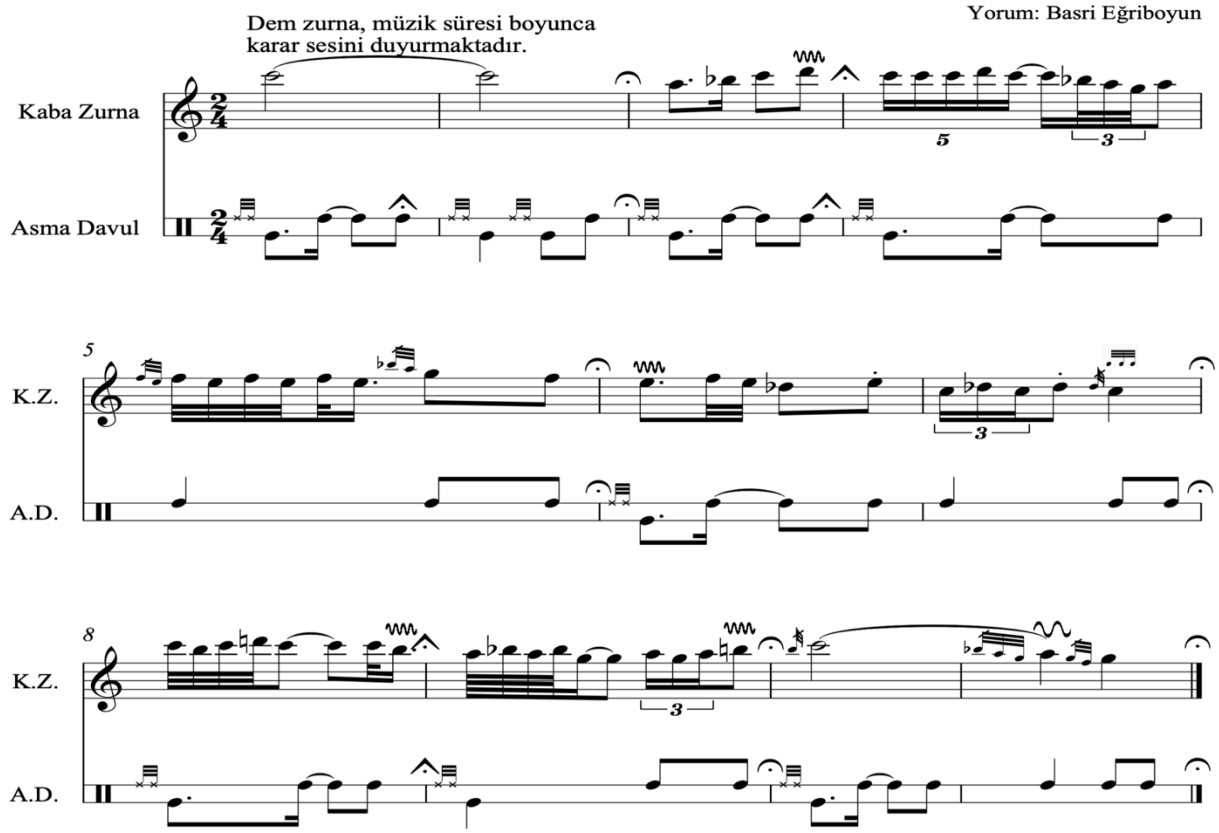

Şekil 3.7 Basri Eğriboyun - Kocaarap Zeybeği icrasından bir bölüm

Bağlama analizinde yararlanılan ilk icra kaynağı, YouTube sosyal medya platformunda yer alan Arif Sağ'ın albüm kaydıdır.[7] İcrada kısa saplı bağlama kullanan Sağ, bağlama düzeninde icra etmektedir. Melodik

[7] Arif Sağ - Kocaarap Zeybeği icrası, Erişim: https://youtu.be/9xRlSleXSko?si=g6UFx9uS9zu6-FkR

yapıda, sanatçının kendine özgü pasaj uyarlamaları dikkat çekmektedir. İcra, makam seyrini hazırlayıcı nitelikte bir açış bölümüyle başlamakta; 00:41 saniyede ise zeybek ezgisine geçilmektedir.

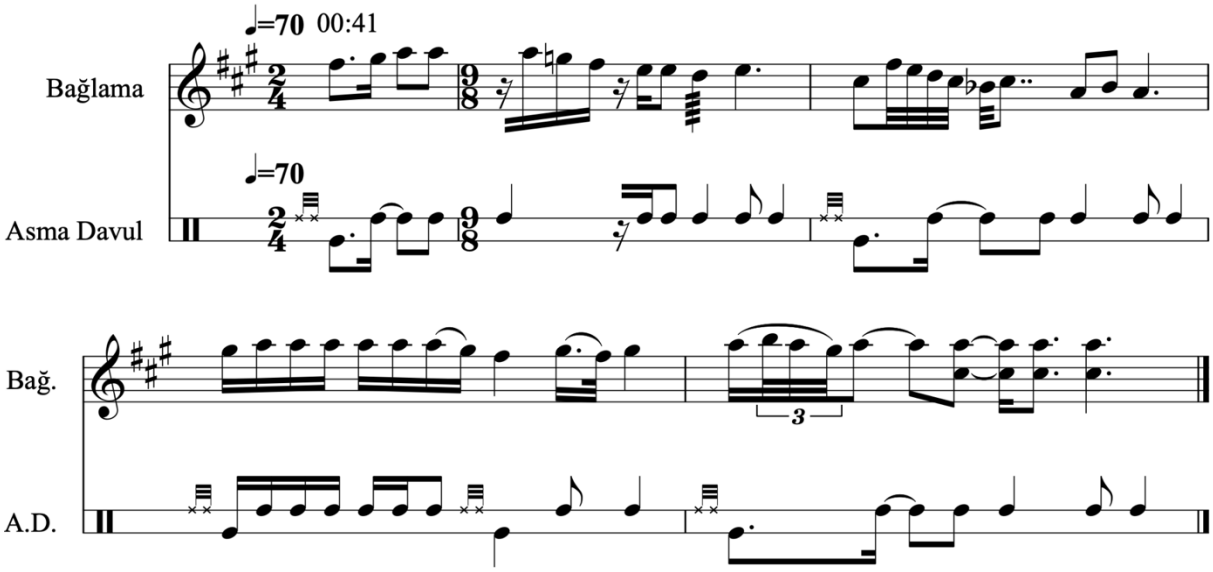

Şekil 3.8 Kocaarap Zeybeği icrasından bir bölüm

Gelenekte ağır zeybek ritimlerinin doğaçlamaya dayalı, esnek ve dansa uyumlu yapısı belirgin bir unsur iken, Sağ'ın yorumunda bu karakter tamamen ortadan kalkmış, müzik fazlasıyla "statik" ve "mekanik" bir biçime bürünmüştür. Sağ, gelenekte gördüğümüz duraklamaları icra edebilmek için ritmik bölünmelere başvurmuş; eserin başında 2/4, devamında ise 9/8'lik ölçü bölünmeleri kullanmıştır. Metronomla icra edildiği tespit edilen müziğin tempo süresi yaklaşık olarak dörtlük nota birimi üzerinden 70 BPM olarak belirlenmiştir. Ancak bu tür matematiksel bölünmeler ve metronom tercihleri, geleneksel zeybek anlayışıyla bağdaşmadığı gibi, icranın özündeki ritmik serbestliği de törpülemiştir.[8] İcrada yer yer gelenekte görülen usûl kalıpları bulunmakla birlikte, bağlamada tasarladığı melodik kalıpları desteklemek amacıyla eklediği yeni ritmik kalıplar, geleneğin mutabık kaldığı yapının dışında kalmaktadır. Gelenekte neredeyse hiç karşılaşılmayan bu tür eklemeler, ağır zeybek icrasını yabancılaştırmakta ve özgün tavrından uzaklaştırmaktadır. Sonuç olarak, Arif Sağ'ın bu yorumu, bağlama ve asma davulun teknik imkânlarını ön plana çıkarmakla birlikte, otantik ağır zeybek icrasının temel karakteristiklerinden belirgin biçimde kopuk bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Bağlama analizinde yararlanılan ikinci icra kaynağı, Erdal Erzincan'ın albüm kaydına ait olup YouTube sosyal medya platformunda yayınlanan video üzerinden temin edilmiştir.[9] İcrada kısa saplı bağlama kullanan Erzincan, bağlama düzeninde icrasını gerçekleştirir. Melodik yapı içerisinde trill, süslemelerinin öne çıktığı görülmektedir.

[8] Arif Sağ Üstad'ın "Davullar Çalınırken" Çalışması Vesilesiyle Anadolu Müziğinde Usûller' yazısında Öztürk; Arif Sağ'ın "Kocaarap Zeybeği" icrasında metronom kullanımına bağlı kalışını ve geleneksel davul icrasına dair özellikleri bütünüyle göz ardı etmesini ağır bir dille eleştirmektedir. İlgili yazı için Erişim: https://www.turkuler.com/yazi/anadolumuziginde.asp

[9] Erdal Erzincan - Kocaarap Zeybeği icrası, Erişim: https://youtu.be/XD6jfkl6T1U?si=GpfRpoMaZUBR0N2Q

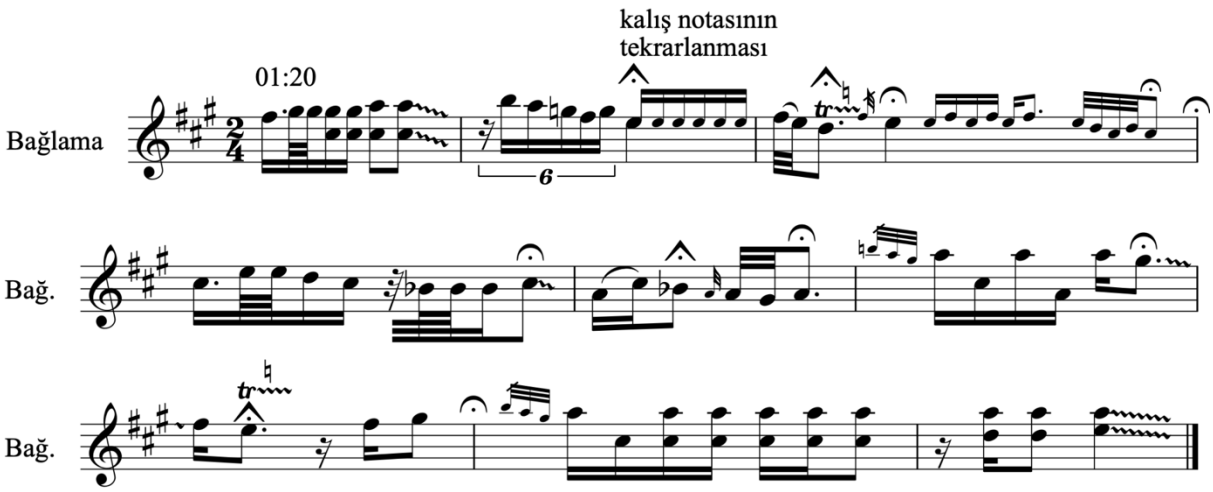

Şekil 3.9 Erdal Erzincan - Kocaarap Zeybeği icrasından bir bölüm

İcra, makam seyrini hazırlayan bir açış bölümüyle başlamaktadır. Açışın ardından icranın genelinde olağanüstü yoğunlukta fermata kullanımları dikkat çekmektedir. Özellikle duraklamalı bölümlerde ses uzatımları yapılmakta ve farklı melodik pasajlarla süslemeler eklenmektedir. Ancak bu fermata kullanımları geleneksel ağır zeybek icralarıyla herhangi bir benzerlik göstermemekte, tamamen bireysel bir icra anlayışına dayanmaktadır. Melodik tercihlerde icracının kendi tarzına özgü sık melodik cümleler ve bazı bölümlerde aralık modunda farklı seslerin kullanımı ön plana çıkmaktadır. Ritmik yapıya bakıldığında ise, gelenekteki belirgin usûl kalıplarının sergilenmediği, aksine melodi odaklı ve tamamiyle bireysel duraklamalarla icranın gerçekleştirildiği görülmektedir. Yer yer a tempo bir şekilde ölçüsel ritmik yapısına geçişler olsa da, bu kısımlar da oldukça salınımlı bir karakter taşımaktadır.

Bağlama analizinde yararlanılan üçüncü icra kaynağı, YouTube video paylaşım platformunda yer alan Talip Özkan'ın TRT'de yayınlanan video kaydı üzerinden gerçekleştirilmiştir.[10] İcrada uzun saplı bağlama kullanan Özkan, akort türü "do müstezad" düzeni olup, alttan üste doğru "la-do-sol" şeklindedir. İcra, makam seyrini hazırlayan bir açış bölümüyle başlamaktadır. Zeybek müziğinin ilk kısımlarında fermata kullanımı dikkat çekmekle birlikte, ilerleyen kısımlarda icra giderek ritmik ve statik bir karakter kazanmaktadır. Yapı itibarıyla eser A bölümüyle başlamakta, devamında ise ağırlıklı olarak B bölümünün tekrarları görülmektedir. Özkan'ın icrasında trill ve tremolo kullanımı oldukça belirgindir. Fermata kullanımı, diğer örneklerle kıyaslandığında daha yakın bir nitelik arz etse de, yine de sınırlı düzeydedir; özellikle duraklamaların yerleşik olarak beklenen noktalarda kullanılmadığı, eserin son bölümlerinde ise bu kullanımın tamamen ortadan kalktığı gözlemlenmektedir. Melodik üretkenliğin oldukça yüksek olduğu bu icrada, Özkan çoğu zaman aynı melodiyi farklı varyasyonlarla seslendirmektedir. Buna karşın, zeybek tavrı olarak adlandırılan tezene kalıplarının icrada oldukça sınırlı bir biçimde yansıtıldığı görülmektedir. Tremolo ve trill teknikleri ile düz icra biçimi ağırlıklı olarak kullanılırken, tezene tavrı büyük ölçüde icracının bireysel yaklaşımına dayanmaktadır. Özellikle tezene vuruşlarının çoğunlukla alt tele yönelmesi, melodiyi ön plana çıkaran bireysel bir icra anlayışını ortaya koymaktadır.

[10] Talip Özkan - Kocaarap Zeybeği icrası, Erişim: https://youtu.be/O64bhT9EBSU?si=CNhPUCw2KjVfsV97

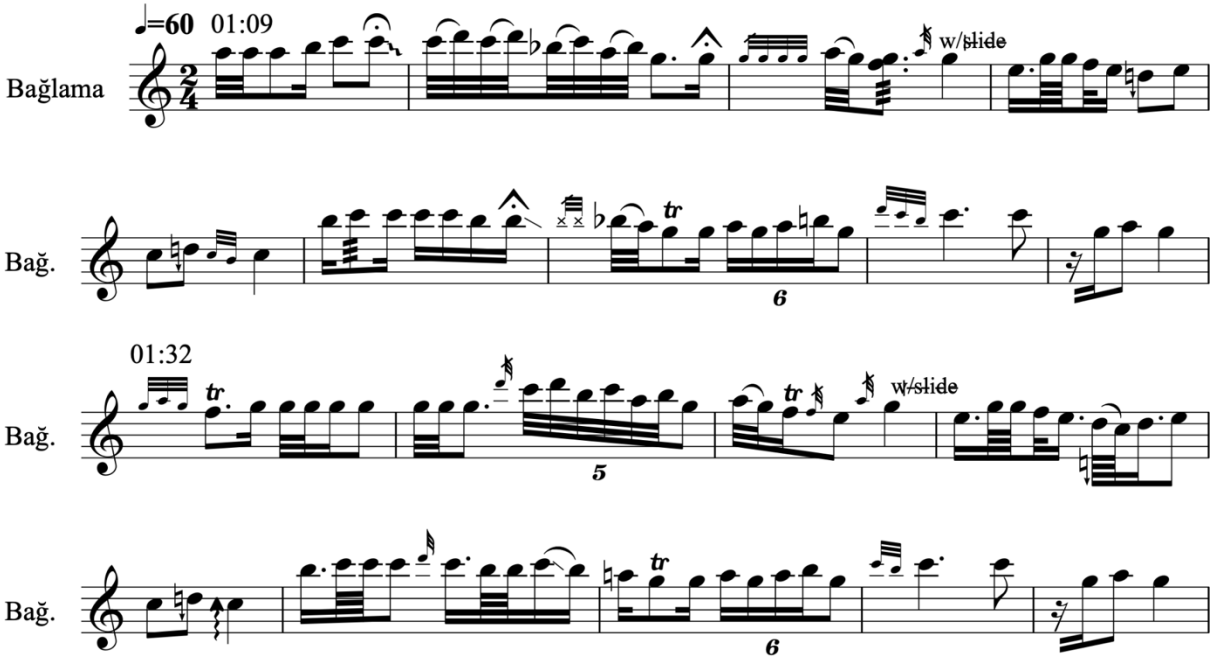

Şekil 3.10 Talip Özkan - Kocaarap Zeybeği icrasından bölümler

Bağlama analizinde yararlanılan dördüncü icra kaynağı, YouTube video paylaşım platformunda yer alan Yılmaz İpek'in albüm kaydıdır.[11] İcrada uzun saplı bağlama kullanan İpek, akort türü "do müstezad" düzeni olup, alttan üste doğru "la-do-sol" şeklindedir. Melodik yapı içerisinde özellikle trill ve glissando gibi süslemelerin belirgin şekilde öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca icrada, yer yer zeybek tezenesinin kullanıldığı; bunun yanı sıra kapak bölgesine fiske vurma ve ağız yoluyla nidalara yer verme gibi unsurlarla müzikal çeşitliliğin artırıldığı dikkat çekmektedir.

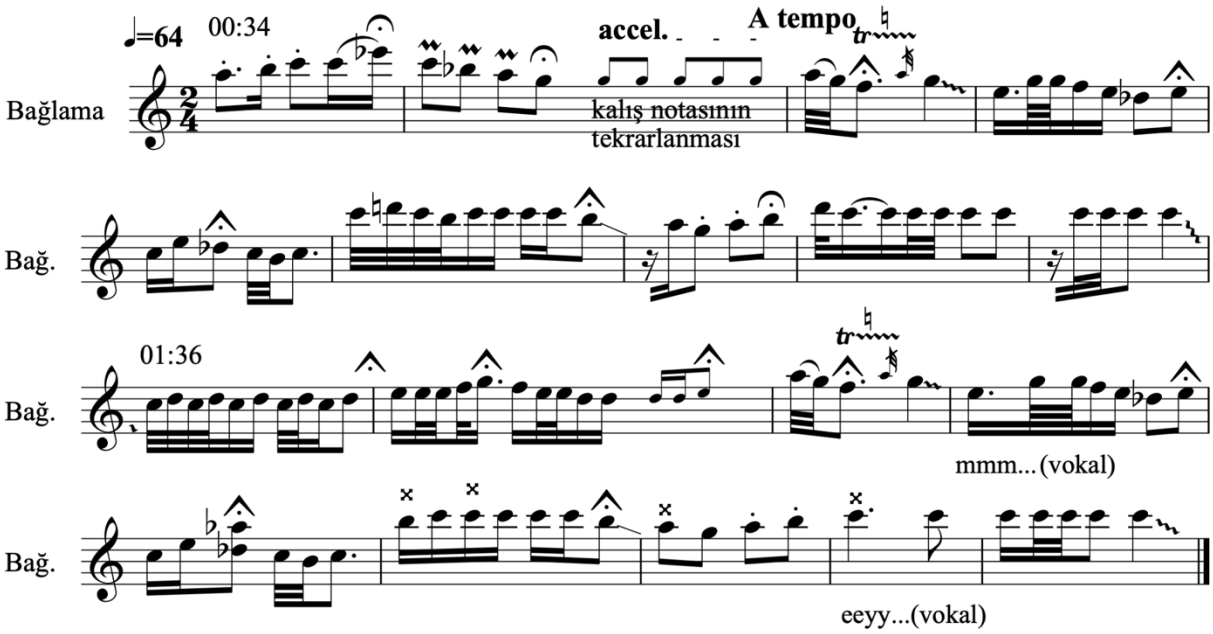

Şekil 3. 11 Yılmaz İpek - Kocaarap Zeybeği icrasından bölümler

[11] Yılmaz İpek - Kocaarap Zeybeği icrası, Erişim: https://youtu.be/ImrMGcTITpY?si=souDidgwOTWx9Rgs

İcra, makam seyrini hazırlayan bir açış bölümüyle başlamaktadır. Zeybek icrasının genelinde fermata kullanımları dikkat çekmekte; özellikle duraklamalı bölümlerde belirli seslerde uzatımların yapıldığı görülmektedir. Ancak bu duraklamalar, geleneksel ağır zeybek icralarında rastlanan yapılarla örtüşmemekte, daha çok icracının bireysel tercihleri doğrultusunda şekillenmektedir. Melodik akışta yer yer ölçü taşmalarının olduğu tespit edilmiştir. Melodi icrasında ise, icracının kendine özgü tarzını yansıtan bireysel melodik cümleler ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bu icranın, melodik odaklı ve icracının kişisel duraklamaları üzerine kurulu bir yorum anlayışını yansıttığı söylenebilir.

3.3. Yağmur Yağdı Zeybeği

Analize konu olan bir diğer ağır zeybek müziği Yağmur Yağdı Zeybeği'dir. Müzik, TRT Türk Halk Müziği Repertuvarı'nda kayıtlı değildir. Ancak Ali Fuat Aydın tarafından Saadettin Doğan'ın icrasından alınarak notaya geçirilmiş ve Repertükül adlı çevrimiçi platformun repertuvar dışı bölümünde yer almıştır. İlgili nota kaydında eserin yöresi Aydın olarak belirtilmiş; kaynak kişi Saadettin Doğan, derleyen ve notaya alan kişi ise Ali Fuat Aydın olarak kaydedilmiştir.

Gelenek müzik kültürü içerisinde Yağmur Yağdı Zeybeği, metronom bakımından oldukça ağır bir biçimde icra edilmektedir. Müzikte asma davulun çaldığı usûl kalıpları belirleyici bir rol üstlenmektedir. Asma davulda çubuk yardımıyla elde edilen ve süreleri icra akışına göre değişkenlik gösteren tremolo kalıpları Saadettin Doğan'ın[12] ve Tibet Var'ın[13] icra kayıtlarında sık başvurulduğu görülmektedir. Dansla uyum açısından duraklamalı pasajlar, motiflerin akışına bağlı olarak kısa (şekil) ve normal (şekil) olmak üzere sınıflandırılmıştır. Asma davulun icra ettiği usûl kalıpları transkripsiyona aynen aktarılmış, melizmatik şekilde ilerleyen sık melodik kalıplar, vibrato, glissando, staccato işaretleri ve süsleme notaları aynı titizlikle transkribe alınmıştır.

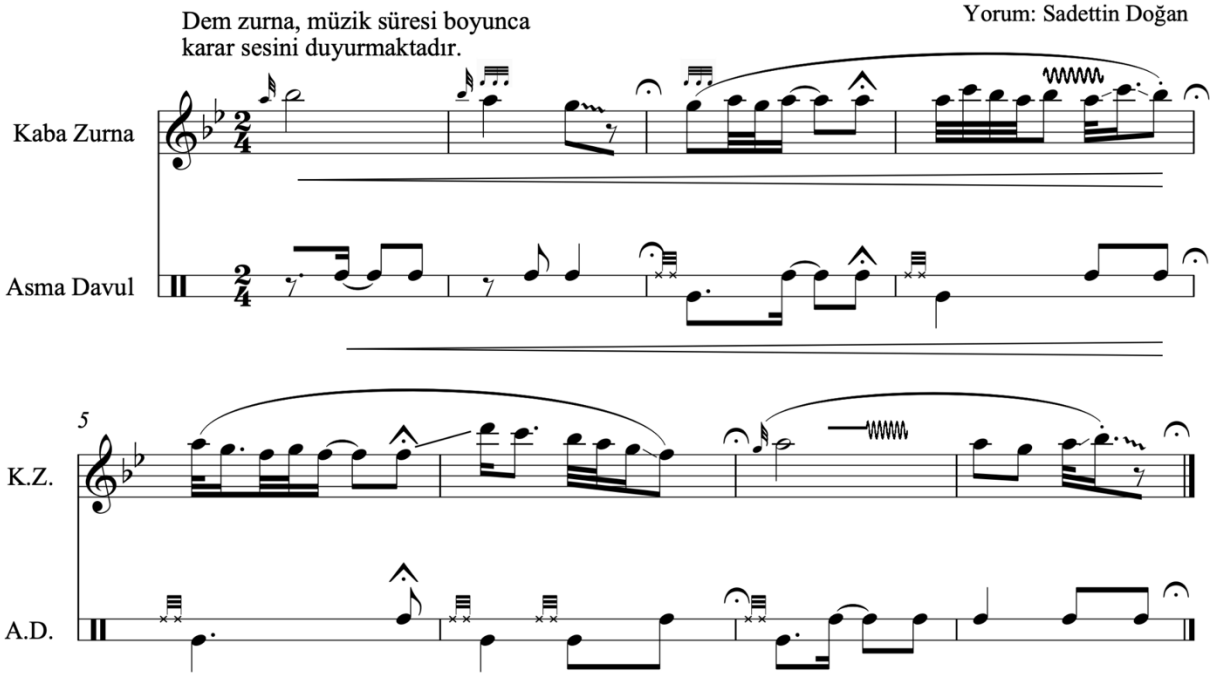

Şekil 3.12 Saadettin Doğan - Yağmur Yağdı Zeybeği icrasından bir bölüm

[12] Saadettin Doğan - Yağmur Yağdı Zeybeği icrası, Erişim: https://youtu.be/PIC5xTCDYnQ?si=5vbE53_G8vjDDM8t
[13] Tibet Var - Yağmur Yağdı Zeybeği icrası, Erişim: https://youtu.be/kKChuOoh9wo?si=vHPwxtqLk8UjUwD8

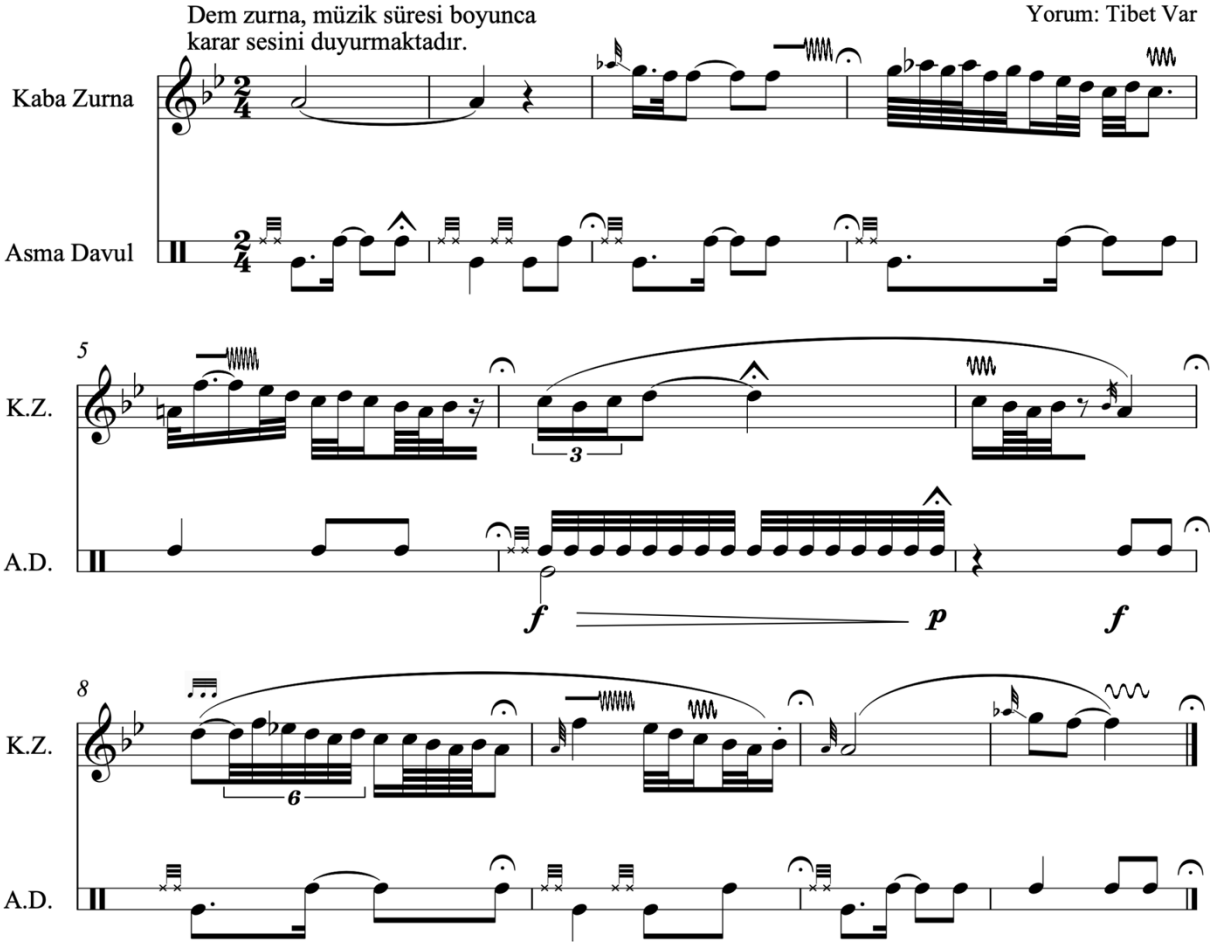

Şekil 3.13 Tibet Var - Yağmur Yağdı Zeybeği icrasından bir bölüm

Bağlama analizinde yararlanılan ilk icra kaynağı, Talip Özkan'ın YouTube video paylaşım platformunda yer alan görüntülü kayıt üzerinden gerçekleştirilmiştir.[14] Bu icra, Özkan'ın Cemal Reşit Rey'de verdiği konserin TRT 2 kanalında yayımlanan kaydına dayanmaktadır. İcrada uzun saplı bağlama kullanan Özkan, akort türü "misget" düzeni olup, alttan üste doğru "la-re-fa#" şeklindedir. Melodik tercihler, sanatçının kendine özgü üslubunu yansıtmaktadır. Fermata kullanımı eserin başında az sayıda ve kısa süreli olarak görülmekte; ilerleyen bölümlerde ise fermata kullanımı neredeyse hiç bulunmamaktadır. Özkan, zeybek tezene kalıbını hemen hemen hiç kullanmamakta; bunun yerine trill, mordan ve benzeri müzikal süslemeleri yoğun biçimde tercih etmektedir.

[14] Talip Özkan - Yağmur Yağdı Zeybeği icrası, Erişim: https://youtu.be/eWJC2fC_rMo?list=RDeWJC2fC_rMo

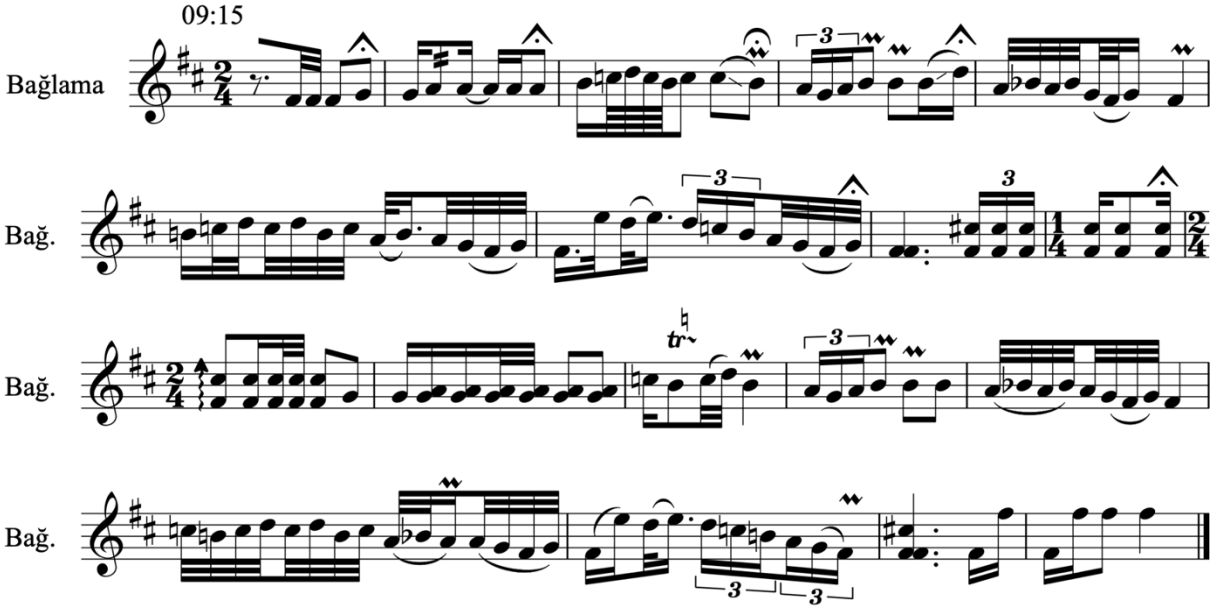

Şekil 3.14 Talip Özkan - Yağmur Yağdı Zeybeği icrasından bölümler

Melodik yapı, yörede duyulan geleneksel icralardan belirgin farklılıklar göstermekte; özellikle A bölümündeki girişin farklı bir dizi sesine dayalı olması dikkat çekmektedir. Bununla birlikte melodik eksen, Özkan'ın uzun yıllar boyunca geliştirdiği üslubun çerçevesinde şekillenmiştir. Ancak eserin geleneksel icralarda öne çıkan bol duraklamalı ve ağır metronomlu karakteri, Özkan'ın yorumunda tam anlamıyla karşılığını bulmamaktadır. Özkan'ın özellikle icranın son bölümlerinde duraklamaları neredeyse tamamen terk ettiği görülmektedir. Tüm bu özellikleriyle icra, ritmik yapıya değil, melodik eksenli bir yaklaşıma dayalıdır.

Bağlama analizinde yararlanılan ikinci icra kaynağı, Erol Parlak'a aittir. Bu çözümlemede kullanılan kaynak, YouTube video paylaşım platformunda yer alan TC Kültür Bakanlığı bünyesinde verdiği konser kaydıdır.[15] Erol Parlak'ın icrası, kullandığı akort sistemi itibarıyla diğer icracılardan belirgin biçimde ayrılmaktadır. İcrada uzun saplı bağlama tercih eden Parlak, akort düzenini "la–mi–mi" şeklinde kurmakta ve mi karar perdesinden icra etmektedir. Ayrıca alt telinde bam teli bulunmamakta, la perdesinden sonraki tiz bölgede perdesiz bölge gözlemlenmiştir. İcra, geleneksel ağır zeybeklerde olduğu gibi bir açış bölümüyle başlamaktadır. İcrada özellikle fermatalı kalışların öne çıktığı, melodik süslemelerde ise glissando, trill ve vibrato gibi tekniklerin yoğun şekilde kullanıldığı görülmektedir. Ancak melodik icrada Parlak'ın hiç zeybek tezenesi kullanmaması dikkat çekicidir.

[15] Erol Parlak - Yağmur Yağdı Zeybeği icrası, Erişim: https://youtu.be/KjbHmSfHL38?si=HyRnfXoZmyheeend

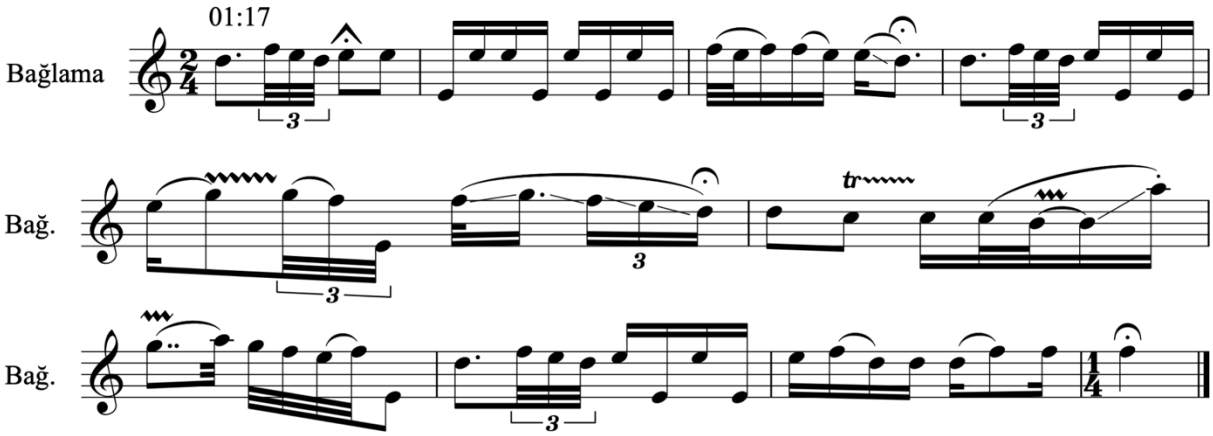

Şekil 3.15 Erol Parlak - Yağmur Yağdı Zeybeği icrasından bölümler

Ritmik açıdan değerlendirildiğinde, icra son derece serbest bir karakter taşımaktadır. Öyle ki, ritmin algılanması yer yer güçleşmektedir. Bu serbestlik, özellikle melodik cümlelerin icracının kendi stiline özgü bir tasarımla kurulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla icra büyük ölçüde melodi odaklıdır; ritmik yapı geri planda kalmakta ve sıklıkla karmaşık bir görünüm sergilemektedir. Gelenekte davul eşliğinin yön verdiği ritmik örgü, burada neredeyse tamamen göz ardı edilmiştir. Genel olarak, Parlak'ın yorumunda ortaya çıkan temel özellik, melodik zenginliğin ve bireysel süslemelerin ön planda tutulması, buna karşılık ritmik yapının ikinci plana itilmesidir. Bu yaklaşım, ağır zeybek icralarında geleneksel olarak dans ve ritim merkezli olan tavrın önemli ölçüde değişime uğradığını, hatta icranın ritmik bütünlüğünden ziyade bireysel melodik yorumlara dayalı bir karakter kazandığını göstermektedir. Bu durum, bağlama icrasında özgün bir üslup ortaya koymakla birlikte, ağır zeybeklerin otantik ritmik yapısından belirgin bir sapmayı da işaret etmektedir.

Bağlama analizinde yararlanılan üçüncü icra kaynağı, öğretim görevlisi Fikret Döğücü ve öğrencilerinden oluşan topluluk tarafından icra edilmiştir. Bu çözümlemede kullanılan kaynak, YouTube video paylaşım platformunda yer alan topluluğun albüm kaydıdır.[16] İcrada uzun saplı bağlama kullanan topluluk, akort türü "fidayda" düzeni olup, alttan üste doğru "la-re-re" şeklindedir. Melodik yapı içerisinde özellikle trill ve glissando gibi süslemelerin ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca, yer yer zeybek tezenesinin kullanımı ve ajilite gerektiren bazı pasajlar dikkat çekmekte; bunun yanı sıra motifler arasında rubato icra anlayışıyla ortaya çıkan metronom farklılıkları ve duraklamalar, icraya belirgin bir müzikal çeşitlilik kazandırmaktadır.

Yapılan analizde, topluluk icrasında kemikleşmiş bir icra anlayışının öne çıktığı görülmektedir. Özellikle duraklamalar sıkça duyulmakta ve açıkça hissedilmektedir. Bazı bölümlerde bilinçli şekilde uygulanan koşma pasajları ve ardından gelen yavaşlamalar, icraya dinamik bir çeşitlilik kazandırmaktadır. Topluluk, kendi özelinde geliştirdiği melodik kalıpları ön plana çıkarmakta; trill, tremolo ve ajilite içeren pasajlar dikkat çekmektedir. Bununla birlikte fermata kullanımı oldukça asimetrik olup, ritmik yapı asma davul vuruşları ekseninde ilerlemediği için serbest ve yer yer karmaşık bir karakter sergilemektedir. Ölçülerin icrasında hızlı-yavaş geçişlerin bilinçli şekilde çalışıldığı, ancak genel akışta statik bir topluluk uyumunun korunduğu gözlemlenmektedir.

[16] Fikret Döğücü ve Ege Üniversitesi DMTK öğrencileri - Yağmur Yağdı Zeybeği icrası, Erişim: https://youtu.be/qfE9TBpX_-k?si=B4X8exIUij6AvQNQ

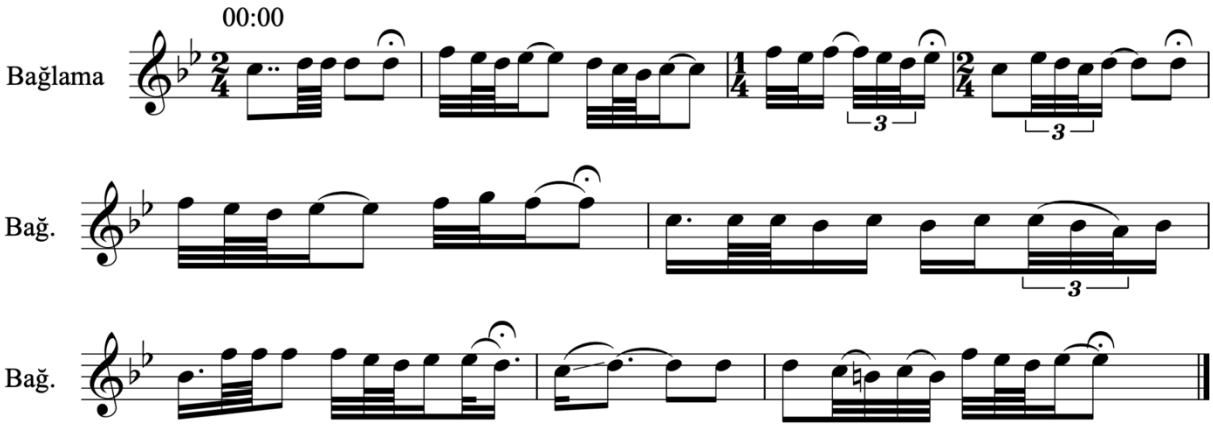

Şekil 3.16 Fikret Döğücü ve Ege DMTK öğrencileri - Yağmur Yağdı Zeybeği icrasından bölümler

Bununla birlikte, duraklamalar ve rubato kullanımları, geleneksel ağır zeybek müziğinde görülen ölçülü yapıdan daha abartılı bir şekilde yansıtıldığı dikkat çekmektedir. Gelenekte rubato, davulun icra ettiği usûl kalıplarının metronomunu bozmayacak şekilde uygulanmaktadır. Bu icrada asma davul usûl kalıplarından bağımsız, salınımlı bir rubato anlayışı öne çıkmaktadır. Bu durum müziğin serbestlik derecesini artırmakta; özellikle dans ile ilişkisi bakımından standart metronom algısının duyulmasını engellemektedir. Yer yer a tempo, yani ölçüsel ritmik yapıya dönüşler olsa da bu kısımlar da oldukça salınımlı bir karakter taşımaktadır. Öte yandan, duraklamalar dansa göre şekilleniyor görünse de, gelenek içerisinde mutabakata varılmış belirli bir duraklama süresinin bulunduğu ve bu icrada bu ölçülülüğün korunmadığı tespit edilmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada, Aydın yöresine ait ağır zeybek ezgilerinin geleneksel davul-zurna icraları ile bağlama uyarlamaları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Analizler, bağlama icrasında öne çıkan Talip Özkan, Yılmaz İpek, Arif Sağ, Erdal Erzincan, Çetin Akdeniz, Erol Parlak ve Fikret Döğücü gibi icracıların performansları üzerinden gerçekleştirilmiş; karşılaştırmalar, Kadıoğlu Zeybeği, Kocaarap Zeybeği ve Yağmur Yağdı Zeybeği eserleri özelinde yapılmıştır.

Elde edilen bulgular, geleneksel ağır zeybek icralarının temel karakteristiklerinin, özellikle ritmik esneklik, dans ile bütünleşik duraklamalar ve usûl kalıplarının yapısal bütünlüğü vb. konuların bağlama uyarlamalarında sıklıkla kaybolduğunu ortaya koymaktadır. Bağlama icralarında, icracının bireysel estetik tercihleri ve teknik becerileri ön plana çıkmakta; trill, tremolo, glissando gibi süsleme teknikleri ile melodik varyasyonlar zenginleştirilirken, orijinal ritmik serbestlik ve dans odaklı yapı büyük ölçüde değişime uğramaktadır. Özellikle metronom kullanımı ve ölçüsel temposal sabitlik, bağlama icralarının geleneksel ritmik esnekliğiyle çelişmesine neden olmaktadır.

Bu sonuçlar, ağır zeybeklerde otantiklik ve yorum sorunu açısından belirgin bir tablo sunmaktadır. Bağlama uyarlamaları, teknik virtüözite ve melodik zenginlik sağlasa da, eserin kültürel ve performatif bağlamıyla tam olarak örtüşmemektedir. Yani, bağlama icrası geleneksel zeybek icrasının estetik ve işlevsel bütünlüğünü yeniden üretmekte sınırlı kalmakta; icracının bireysel kimliği ve tercihlerinin belirleyici olduğu bir yorum alanı ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, ağır zeybeklerin bağlama uyarlamalarında otantik icra ile bireysel yorum arasındaki gerilim, hem icracıların teknik yaklaşımı hem de müziğin kültürel temsiliyeti açısından dikkatle ele alınmalıdır. Gelecek çalışmalarda, icracıların yerel davul-zurna örnekleriyle birlikte daha sistematik karşılaştırmalı analizler yapılması; ezgi, usûl ve dans ilişkilerinin bağlama uyarlamalarında korunmasına yönelik yöntemlerin geliştirilmesi önerilmektedir. Bu yaklaşım, hem geleneksel müzik kültürünün sürdürülebilirliğine katkı sağlayacak hem de bağlama icrasındaki otantiklik ve yorum bütünlüğünü güçlendirmesini sağlanması amaçlanmaktadır.

Kaynaklar

Acet, C. (2019). Aydın Yöresi Zeybek Dansı Hareket Semiyotikleri Ile Çağdaş Dans Koreografisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Sanhe Sanatları Anasanat Dalı, Modern Dans Programı, Yüksek Lisans Eser Metni.

Aydin, A. F. (2011). Anadolu Zeybek Müziği Kaba Zurna Repertuvarında Sözlü Aktarım Teknikleri. Zeybek Ateşi 1. Ulusal Efe Kurultayı Bildiriler Kitabı, 102–106.

Emre, Y. (2024). Türkiye'deki Zurna İcra Pratiklerinde Yaygın Tını Ve Üslûp Farklılıklarının Çalgıbilimsel Bir Çerçevede Değerlendirilmesi, Ankara Müzik Ve Güzel Sanatlar Üniversitesi Müzik Ve Güzel Sanatlar Enstitüsü, Müzikoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

Ersoy, İ. (2014). Türk Halk Müziğinin Yeniden Üretimi/İnşası: Ulusal Kaynaştırma Projesi Olarak "Yurttan Sesler" Topluluğu. International Journal Of Human Sciences, 2, 31-947.

Kastelli, A. S. (2014). Anadolu Geleneksel Nefesli Çalgıları ve Bu Çalgılar Üzerine Özgün Bağdalar, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanatta Yeterlilik Tezi.

Markoff, I. (1986). The Role of Expressive Culture in the Demystification of a Secret Sect of Islam: The Case of the Alevis of Turkey. The World of Music, 28(3), 42–56. http://www.jstor.org/stable/43561104

Mirzaoğlu, F. G. (2000). Zeybek Türküleri ve Dansları, Ankara Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Notaarşivleri. (t.y.). Kadıoğlu Zeybeği, TRT Türk Halk Müziği Repertuvarı, Erişim: https://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/kadioglu_zeybegi_(aydin)(1).pdf

Notaarşivleri. (t.y.). Kocaarap Zeybeği, TRT Türk Halk Müziği Repertuvarı, Erişim: https://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/koca_arap_zeybegi_(ii).pdf

Ödemiş, S. (2011). Zeybeklerde Dans ve Müzik İlişkisi Dansa Eşlikte Ayağa Çalma. Porte Akademik, 2, 391-396.

Öztürk, D. A. (2025). Davul - Zurna İle İcra Edilen Ağır Zeybeklerin Müzikal Çözümlemesi, Transkripsiyonu Ve Bağlamaya Uyarlanması: Saadettin Doğan Örneği, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Müzik ve Güzel Sanatlar Fakültesi, Çalgı Eğitimi Anasanat Dalı, Müzikte İcra Sanatta Yeterlik Programı.

Öztürk, O. M. (2006). Zeybek Kültürü ve Müziği, İstanbul: Pan Yayıncılık.

Öztürk, O. M. (2014). Ağır Zeybeklerin Ritmik Özelliklerinin Geleneksel Usûl Teorisi Bağlamında İncelenmesi. Müzik-Bilim Dergisi, 5 (Güz), 11-26.

Öztürk, O. M. (t.y.). Arif Sağ Üstad'ın "Davullar Çalınırken" Çalışması Vesilesiyle Anadolu Müziğinde Usuller, Erişim: https://www.turkuler.com/yazi/anadolumuziginde.asp

Parlak, E. (2016). Cumhuriyetten Günümüze Bağlama İcrası Ekseninde Gelişen Yöntemler, Yaklaşımlar ve Eğitim. 1. Uluslararası Nida Tüfekçi Bağlama Sempozyum Bildirileri, 09-13 Nisan 2012, (s. 210-236), İstanbul: İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı.

Repertükül. (t.y.). Yağmur Yağdı Zeybeği, Erişim: https://www.repertukul.com/YAGMUR-YAGDI-ZEYBEGI-852

Şimşek, E. (2022) Otantisite İnşası Çerçevesinde Türkiye'de Bağlama İcrasının Değişim Süreci: Gelenek, İcat, İhtilaf, İhya. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Müzikoloji ve Müzik Teorisi Anabilim Dalı, Müzikoloji ve Müzik Teorisi Programı Doktora Tezi.

INTERPRETIVE AND REPRESENTATIONAL DIFFERENCES IN AĞIR ZEYBEK MUSIC: A CRITICAL PERSPECTIVE ON BAĞLAMA ADAPTATIONS

Durmuş Ali ÖZTÜRK, Mehmet ŞİMŞEK

ABSTRACT

Zeybeks, one of Anatolia's longstanding musical traditions, reflect a cultural mindset symbolizing societal values such as heroism and freedom. In the Aydın region, ağır zeybeks (literally slow zeibek or slow-tempo zeibek), distinguished by their slow tempo, are integrated with the davul-zurna ensemble and dance figures, forming a distinctive open-air music tradition. The personal interpretations of local performers have allowed this tradition to diversify and survive to the present day. Through leading bağlama performers such as Talip Özkan and Yılmaz İpek, ağır zeybeks were incorporated into the bağlama repertoire; however, these adaptations have largely remained melody-centered, often neglecting the davul's usûl patterns and the characteristic pauses of the dance. Consequently, bağlama interpretations exhibit significant representational and stylistic differences compared to the musical and cultural depth of ağır zeybeks. This study aims to comparatively analyze the performance characteristics of ağır zeybeks in the davul-zurna tradition and their adaptations on the bağlama, highlighting differences and discussing the resulting interpretative and identity issues. This study analyzes three heavy zeybek pieces from the Aydın region—Kadıoğlu Zeybeği, Kocaarap Zeybeği, and Yağmur Yağdı Zeybeği—examining both their traditional davul-zurna performances and bağlama adaptations. The analysis includes recordings from leading bağlama performers as well as recognized local davul-zurna masters.

Keywords: Ağır Zeybek, Bağlama, Drum, Zurna, Performance